

mínáním historie současné judské společnosti.

Schniedewindova studie o prorocích a proroctví v knize *Letopisů* je založena na pečlivém rozboru původního hebrejského textu těchto knih i jiných pramenů. Často uvádí též čtení řeckého septuagintního překladu. Objektivně posuzuje názory autorů, kteří se těmito tématy zabývali dříve.

Kniha je vytištěna velice pečlivě. Ojedinelé tiskové chyby v hebrejském citátu na str. 70 jsou zajímavé, neboť jsou podobné omylům doloženým ve starých rukopisech, způsobeným podobností některých písmen; písmene *r* s písmenem *d* nebo s písmenem *w*. Slovo řeckého původu, znamenající pojmenování vnuka jménem děda je spíše „ponomy“ (71—72). Král města Chamat, jehož jméno je ve starém nápisu doloženo jako *zkr*, je uváděn jako Zakir (39, 71, 223); v článku o nápisu z Tel Dan dává Schniedewind přednost tvaru Zakkur.

Jméno posledního z dvanácti proroků Malachiáše je vykládáno jako obecný výraz „můj posel“ (17—83). Stejným způsobem vykládá toto jméno A. E. Hill (*Ancher Bible Dictionary*, IV, 478), pod-

le něhož toto jméno není nikde doloženo. Avšak toto jméno je doloženo v původní podobě *ml'kj* na stěpu nalezeném při vykopávkách města Aradu v jižní Palestině. Jochanan Aharoni, s nímž spolupracoval Josef Naveh, rodák z Československa, vydal tento nápis v roce 1973 v hebrejské knize *ktwbwt rd* pod číslem 97. Podobný názor o názvech prorockých knih, znamenajících spíše obecnou charakteristiku, než jméno osoby, uváděl ve svých přednáškách na Husově bohoslovecké fakultě profesor Slavomil Ctibor Daněk.

Schniedewindovu knihu o slovu Božím v přechodu je možno hodnotit a doporučit jako vzornou doktorskou disertaci. V biblických studiích je velmi nesnadné najít námět pro disertaci, jež má být originální, když již tolik předšlých autorů se různými biblickými otázkami úspěšně zabývalo. Schniedewind správně upozoroval, že přes předchozí zájem o proroctví v knihách *Letopisů* ještě tento námět nebyl soustavně zpracován. Správně stanovil účel a cíl své práce a pečlivým rozбором jednotlivostí i přihlédnutím k širším souvislostem jí přivedl k dobře zdůvodněnému výsledku.

Stanislav Segert

UČEBNICE BIBLICKÉ HEBREJŠTINY PRO SAMOUKY

Don Parker: Using Biblical Hebrew in Ministry: A Practical Guide for Pastors, Seminarians and Bible Students. Lanham (New York) London: University Press of America 1995, VIII, 269 stran.

Tato učebnice biblické hebrejštiny je určena duchovním i studentům v teologických školách i těm, kdo studují Bibli soukromě. Její účel je tedy pod-

statně odlišný od *Cvičebnice biblické hebrejštiny* vydané v Praze 1992, kterou připravil Martin Prudký pro studenty základního kurzu hebrejštiny na Evan-

gelické teologické fakultě Univerzity Karlovy (viz recenzi v časopise *Archív Orientální* 62, 1994, 447).

Parkerova učebnice počítá se současným stavem vyučování biblických jazyků, hebrejštiny a řečtiny na amerických teologických školách. Jen některé školy a některé církve vyžadují jejich znalosti. Zvláště vyžadují studium biblických jazyků církve presbyterní a Lutheran Church Missouri Synod.

V předmluvě své knihy (vii—viii) uvádí Parker, že chce pomoci kazatelům, aby mohli rychle zvládnout biblickou hebrejštinu a účinně ji používat při přípravě svých kázání.

Výuka je předložena v deseti kapitolách. Každá z nich je opatřena poznámkami s údaji o dalších studijních pomůckách. A na konci každé kapitoly jsou praktické rady pro studium.

V první kapitole (1—15) jsou zodpovězeny otázky o účelu a významu studia biblické hebrejštiny. Další kapitola (17—37) ukazuje postup biblické exegese. Jsou v ní uvedeny i biblické komentáře, konzervativní a jiné.

Třetí kapitola (39—61) seznamuje se základními pomůckami pro výklad hebrejské Bible: slovníky, mluvnice, edicemi i zvláštními pomocnými knihami. V další kapitole (63—91) je vysvětlen význam studia jednotlivých hebrejských slov. Je k tomu potřebí též přihlížet k přenesenému významu slov, jehož druhy jsou vyloženy v páté kapitole (93—114).

Šestá kapitola (115—143) je věnována biblickým vyprávěním; charakteristické rysy jsou pečlivě vysvětleny. Zvláštní pozornost věnuje Parker umění biblické hebrejské poesie, kterou se zabýval již ve své doktorské disertaci o syntaktických a poetických struktu-

rách v knize *Přísloví*, předložené na Kalifornské univerzitě v Los Angeles v roce 1992. V této nejdelší kapitole (146—177) Parker vysvětluje paralelismus a zvukové prostředky poezie. Ukazuje jejich význam pro výklad žalmů.

Ve třech konečných kapitolách je student veden k praktickému použití svých znalostí biblické hebrejštiny. V osmé kapitole (179—196) jsou účelné rady, jak překonat kulturní mezeru mezi starým Izraelem a dnešním, náboženským společenstvím. V deváté kapitole (197—222) je čtenář poučen, jak přemostit komunikační mezeru mezi biblickým textem a kázáním. Poslední, desátá kapitola (223—236) podává užitečné pokyny, jak pokračovat ve studiu biblické hebrejštiny, s informacemi o vhodné literatuře.

Velmi užitečný je přírůbek (237—255), v němž je podán stručný přehled podstatných rysů mluvnice biblické hebrejštiny.

Užitečná je i výběrová bibliografie (257—265), v níž jsou uvedeny knihy různých oborů důležitých pro studium i použití biblické hebrejštiny. Na konci knihy je věcný rejstřík (267—269), který slouží orientaci v knize, uspořádané podle dosti netradičních hledisek.

Don Parker, jenž vyučuje na teologické fakultě v Arrowhead Springs v jižní Kalifornii, úspěšně předkládá výsledky vědeckých rozborů a náročných metody způsobem dobře srozumitelným i začátečníkům. Používá k tomu nejen humor, jako jej často používají ve svých kázáních američtí kazatelé. Praktické pokyny v jednotlivých kapitolách mohou posloužit studentům, aby si ověřovali své znalosti. Četné odkazy k další literatuře ukazují cestu těm, kdo

budou pokračovat, až zvládnou základy biblické hebrejštiny, předložené srozumitelně v této učebnici.

V názvosloví a v pojetí některých jazykových a literárních jevů Parker použil výsledky svého studia v Los Angeles. Pro slovesa používá termín ‚*verb patterns*‘ — ‚verbální útvary‘, jenž je vhodnější než obvykle užívaný termín ‚*stem*‘ — ‚kmen‘, jímž se v studiu jiných jazyků označují jen části slov. Parker považuje výraz ‚*aspekt*‘ — ‚vid slovesný‘ za přesnější než obvyklý termín ‚*tense*‘ — ‚čas‘, neboť pojetí vidové ukazuje, jak mluvčí pojímá situaci. Par-

ker uvádí v poznámce (71) termín ‚*thetic parallelism*‘, avšak přisuzuje mu funkci poněkud odlišnou od publikace, kterou cituje. Užívá též tradiční termín ‚syntetický paralelismus‘ (152) pro veršové struktury, které nejsou paralelistické. Tento termín by bylo lépe nahradit vhodnějším.

Parkerova kniha je zaměřena na americké čtenáře, kteří chtějí soukromým studiem nabýt nebo oživit svou znalost hebrejštiny. Čtenáři v jiných zemích najdou v knize poučení o způsobu studia i o užitečné literatuře.

Stanislav Segert

ŽIDOVSKÁ MODLITBA

Carmine Di Sante, Židovská modlitba. K počátkům křesťanské liturgie, OIKÚMENÉ Praha 1995, 242 str.

Pohnuté dějiny soužití křesťanů a Židů jsou pro nás křesťany naléhavou výzvou ke zpytování svědomí. Trvalo bohužel příliš dlouho, než ze strany katolické církve na II. Vatikánském koncilu zaznělo slovo: „Církev lituje nenávisti, pronásledování a projevů antisemitismu, jimiž se kdykoliv a kdokoliv obrátil proti Židům“ (Nostra aetate 4). V témže článku této Deklarace o poměru církve k nekřesťanským náboženstvím je však obsažena také pozitivní výzva: „Protože křesťané a Židé mají tak velké společné dědictví, chce tento sněm podpořit a doporučit vzájemné poznávání a úctu. Toho lze dosáhnout především biblickými a teologickými studii a bratrskými rozhovory“. Jako konkrétní projev realizace tohoto přání bylo v Římě založeno středisko židovsko-křesťan-

ského dialogu SIDIC (*Service International de Documentation Judéo-Chrétienne*). Jedním z křesťanských teologů této instituce je *Carmine Di Sante* (1941), který se po základním studiu teologie v Assisi věnoval studiu liturgie na známém římském institutu sv. Anselma, vedeném benediktiny, a zaměřil se zvláště na studium vzájemných vztahů mezi židovskou a křesťanskou liturgií.

Kniha *Židovská modlitba* chce být odpovědí na skutečnost, že ‚ideologie pohrdání a demonizace Židů‘ je sice definitivně za námi (jak všichni pevně doufáme), zůstává však ‚neznalost‘, která byla často příčinou předchozího (srv. str. 219). „Cožpak lze pochopit pojem *ekklesia* bez synagogy, liturgii slova bez *keri'at ha-tora*, pojem *prex eucharistica* bez *beracha*, cyklus čtení